

 Artikkel

”Ihmisiähän tässä kaikki ollaan”

Suomalaisten päättäjien ja journalistien vuorovaikutus ja luottamuksen rakentumisen käytännöt

Sekä yleisessä tutkimuskirjallisuudessa että julkisessa keskustelussa on tapana ajatella, että suomalaisten vallankäyttäjien ja toimittajien välinen suhde olisi tasaisesti muuttunut 1980-luvulta lähtien etäisemmäksi ja kriittisemmäksi. Tämän artikkelin haastattelu- ja kyselyaineisto osoittaa, että huolimatta toimittajien ja päättäjien välisestä vastakkainasettelusta, suurella osalla päättäjistä on hyvin toimivia toimittajasuhteita. Näissä suhteissa vaihdetaan myös arkaluontoista ja luottamuksellista tietoa. Artikkelissa pohditaan toimittajien ja päättäjien välisen luottamuksen merkitystä ja sen rakentumisen mekanismeja. Toimittajien ja päättäjien vuorovaikutuksen tarkastelu tuo vivahteita myös yhteiskunnan ja päätöksenteon medioitumisesta käytyyn keskusteluun: medioituminen näyttääytyy toimittajien ja päättäjien vastavuoroisena professionalisoitumisena. Artikkelin aineiston muodostavat teemahaastattelut (N=60) ja kyselytutkimus (N=419), joissa seitsemän eri yhteiskuntasektorin päättäjät kertovat suhteestaan julkisuuteen, mediaan ja toimittajiin.

AVAINSANAT: Medioituminen, professionalisoituminen, valta, toimittaja

Suomalaisten toimittajien ja vallankäyttäjien on monissa tutkimuksissa (esim. Aula 1991, 1992; Alho 2004; Nieminen et al. 2005; Karvonen 2008a, 2008b; Koljonen 2009) nähty suhtautuvat toisiinsa yhä kriittisemmin noin 1980-luvulta alkaen. Samanlainen kuva välittyy helposti myös median käyttäjille. Esimerkiksi viime vuosien vaalirahoitusotkun uutisointi näyttääytyy varsinaisena peräänantamattoman journalismin ja kriittisten toimittajien maratonjuoksuna – armottomana poliitikkojen painostamisena.

Mutta onko toimittajien ja päättäjien arkinen kanssakäyminen yhtä jännitteistä ja epäluulojen täyttämää kuin julkisuudesta saattaisi päätellä? Tässä artikkelissa etsitään vastauksia siihen, millaista päättäjien ja toimittajien yhteistyö on, ja miten se mahdollisesti on muuttunut tai on muuttumassa. Ennen siirtymistä aineiston pariin, käyn lyhyesti läpi aiempaa tutkimusta, joka vaikuttaa muodostavan varsin suoraviivaisen kehityskertomuksen toimittajien ja vallankäyttäjien suhteen muuttumisesta Suomessa.

Koska aiemmassa tutkimuksessa on korostettu juuri päättäjien ja toimittajien suhteen jännitteisyyttä, tässä artikkelissa kiinnitetään huomiota etenkin vuorovaikutuksen toimivuuteen. Kuinka hyvin osapuolet oman ammattitaitonsa puitteissa osaa- vat toimia keskenään? Millaisten pelisääntöjen puitteissa heidän kanssakäymisensä toteutuu? Millaista luottamuksellisuutta kriittiseksi kuvailtuun suhteeseen sisältyy? Millaisin mekanismein luottamusta tuotetaan? Tuloksena on paitsi tietoa vallankäyttäjien ja toimittajien välisestä suhteesta myös lisävävyjä toimittajakunnan ammatillisesta identiteetistä ja sen kehityksestä käytävään keskusteluun.

Suuri kertomus: konsensuksesta vastakkainasettelujen aikaan

Vallankäyttäjien ja median välinen suhde on hyvin perinteinen mediatutkimuksen aihe. Usein tutkimuksessa on keskitytty siihen, miten valta osapuolten välisissä suhteissa jakautuu, ja erityisesti siihen, miten lähdevaltaa käyttävien päättäjien ääni sanelee uutisjournalismin sisältöjä (esim. Strömbäck & Nord 2006). Mediatutkimuksessa toimittajien ja päättäjien vuorovaikutuksesta piirretään monesti suhteellisen selkeä kehityskertomus. Useissa tutkimuksissa tiedon lähteenä ovat olleet joko journalistit tai journalistiset tekstit. Niinpä tutkimuksen kertomus heijasteleekin pitkälti toimittajien ammatillista itseymmärrystä ja ihanteita.

Toimittajien ja vallankäyttäjien välistä suhdetta on usein kuvattu symbioottiseksi riippuvuudeksi tai vaihtosuhteeksi. Osapuolten on todettu tarvitsevan toisiaan, vaikka heidän ammatilliset tavoitteensa eroavatkin (esim. Palmer 2000; Schudson 2003; Davis 2007; 2009). Kenneth Asp kuvasi tätä vaihtosuhdetta 1980-luvulla selkeällä valtasuhdemallilla. Hänen mukaansa päättäjät kontrolloivat informaatiota ja tarvitsevat julkisuutta, kun taas toimittajat hallitsevat julkisuutta ja tarvitsevat jutun aiheita sekä informaatiota (Asp 1986, 353–359). Jännitetä vaihtosuhteeseen tuo päättäjien pyrkimys esittää itsensä edullisessa valossa julkisuudessa ja journalistien tavoite toimia ammatti-ideaaliensa mukaisesti ”neljäntenä valtiomahtina”.

Aspin kuvaamaan kilpailutilanteeseen tultiin Suomessa 1980-luvun kuluessa. Journalismin vallitsevan kehityskertomuksen mukaan vielä 1970-luvulla Suomessa elettiin melko yhtenäisen poliittisen keskusteluilmapiiirin aikaa. Hyvinvointiyhteiskuntaa rakennettiin korporatiivisella päätöksenteolla, toimittajat samastuivat valta- eliittiin ja asettuivat niin poliitikkojen kuin muidenkin päättäjien puolelle useammin kuin heitä vastaan (Pernaa, Pitkänen & Railo 2006; Kunelius & Ruusunoksa 2008). Laajemmassa yhteiskuntahorisontissa Pertti Alasuutari (1996, 47–57) on kuvannut aikaa ”suunnittelutalouden kaudeksi”, jolloin asiantuntijuus ja yhteiskunnan kokonaisedun punninta olivat korkeassa kurssissa.

Murros yhteiskunnassa, poliittisessa kulttuurissa ja journalistisessa professionissa tapahtui 1980-luvulle tultaessa. Muun muassa Maria-Kaisa Aulan Yleisradion toimittajien haastattelututkimus nosti esiin journalistien ammattikehityksen muutoksen. Aulan (1991, 113 ; 1992) mukaan 1980-luvun taitteessa viestinten kytkökset puolueisiin alkoivat löystyä, toimittajat tekivät eroa puoluepolitiikkaan, heidän kriittisyy-

tensä vallankäyttäjiä kohtaan lisääntyi ja itsenäinen ammatti-identiteettinsä vahvistui. Osa toimittajista rakensi ammatti-identiteettiään kärjekkäälle kriittisyydelle, enemmistön ehkä kuitenkin painottaessa riippumattomuuden merkitystä ja journalismin roolia politiikan ”korjauskertoimena”. Kyse oli sekä toimittajien professionalisoidumisesta että sukupolvenvaihdoksesta: nuorempi toimittajapolvi suhtautui päättäjiin vähemmän kunnioittavasti kuin vanhemmat kollegansa. Nuoret toimittajat halusivat näyttää uskottavilta enemmän oman ammattikuntansa kuin päättäjien silmissä, ja tämän on katsottu lopulta murskanneen 1970-luvun luottotoimittajainstituution (Holmberg 2004, 31–32). Ajoittain vallankäyttäjien ja toimittajien välit kiristyivät välirikoksi asti. Esimerkiksi Helsingin Sanomien toimittajien kollektiivisen nimimerkin suojissa vuonna 1981 kirjoittama, Kekkonen viimeisistä vuosista kertonut pamfletti Tamminiemen pesänjakajat synnytti pitkän kiistan poliitikkojen ja journalistien välille (Luostarinen & Uskali 2006.)

Päättäjiin kriittisesti asennoituvan journalismin on nähty vahvistuvan läpi 1990-luvun lamavuosien. Edustuksellisen demokratian ja medioitumisen suhdetta tutkineen Arja Alhon mukaan toimittajien ja poliittisten päättäjien vuorovaikutus ei 2000-luvulle tultaessakaan ole erityisen läheistä tai henkilökohtaista (Alho 2004, 287). 1980-luvulla omaksutut, riippumattomuutta ja kriittisyyttä korostavat ammatilliset arvot näkyvät yhä toimittajien ammatti-identiteetin tukijalkoina ja kuva itsenäisesti toimivasta ”journalismin kentästä” on hyvin vakiintunut.

Joissakin tutkimuksissa on kuitenkin nähty myös uusia, kriittisestä ammatti-identiteetistä poikkeavia vivahteita. Esimerkiksi Herkman (2008) esittää, että alle 45-vuotiaiden poliitikkojen ja politiikan toimittajien asenteissa on löydettävissä eroja verrattuna heitä vanhempaan sukupolveen. Poliittisen viihdejournalismin toimittajia haastatelleen Herkmanin mukaan nuorille toimittajille ja poliitikoille olisi tyypillistä leikillisyyden, ironian ja mediapelien taju, kun taas senioritoimittajien professionaalisuudelle on leimallista kriittisammattillinen diskurssi. Kriittisen journalismin kaudella voisi näin tunnistaa sisäisen sukupolvijaon idun. Myös Jyrkiäisen (2008, 18–19) kyselytutkimuksessa toimittajat kokivat työnsä tärkeäksi lähtökohdaksi enemmän itseilmaisun ja itsensä toteuttamisen kuin esimerkiksi maailmanparantamisen tai yhteiskuntaan vaikuttamisen.

Vaikka toimittajien ammattikäsitteet edelleen mitä ilmeisimmin elävät, kertomus toimittajien ja päättäjien vuorovaikutuksen jännitteisyydestä ja ”kriittisestä vallan vahtikoirasta” elää yhä vahvasti tutkimuksessa ja julkisuudessa. Tarinan uskottavuutta tukee myös journalismin sisältöjen ja käsittelytapojen muutos, jonka on katsottu etäännyttäneen journalismin ja sen lähteiden suhdetta.

Vaikka Kuneliuksen ja Väliverrosen (2009) mukaan rutiinipolitiikan uutisointi olisi pysynyt ehkä yllättävänkin samankaltaisena vielä 1990-luvun lopulle ja 2000-luvulle saakka, kaupallistuminen ja tabloidisaatio ovat merkittävästi muokanneet journalismia viime vuosikymmeninä, ja tehneet vallankäyttäjien käsittelystä perinteisessäkin uutismediassa vähemmän hienotunteista.

Politiikan journalismissa tabloidisaatio näkyy muun muassa siinä, että asiat kuvataan entistä enemmän henkilöiden kautta ja henkilöiden välisenä valtapelinä. Hen-

kilön asema esimerkiksi eduskunnassa ei enää määrittele hänen saamansa huomion määrää, eikä lainsäädäntörytmi määritä politiikan uutisten sisältöjä yhtä paljon kuin aikaisemmin, vaan toimittajat nostavat esiin kiinnostavina pitämiään aiheita ja ihmisiä itsenäisesti. Myös yksityisen ja julkisen rajat ovat journalismissa selvästi hämärtyneet ja valtaapitävien yksityiselämän asioista on tullut yhä tärkeämpi osa julkista elämää (Karvonen 2008b; Pernaa, Pitkänen & Railo 2006). 2000-luvulla näyttää siltä, että etenkin päättäjien moraalisisista valinnoista on tullut median vakio-aineistoa. Uutisia tehdään avioeroista, poliitikkojen nettittävyyksistä ja pimeästi maksetuista vaalikampanjoista. Maltillisen, sivusta seuraavan journalismin on nähty muuttuneen kanta-aottavaksi journalismiksi, joka saa voimansa usein moraalisesta närkästyksestä (Kunelius & Reunanen 2008).

Kaupalliseen journalistiseen kulttuuriin on sisäänrakennettu uutiskilpailun ajatus ja kiristynyt kilpailu epäilemättä heijastuu myös vallankäyttäjien ja journalistien suhteisiin. Kilpailua käydään yhtäältä mediatalouden kentällä kamppailien kannattavuudesta, mutta myös ammatillisella kentällä kisaten siitä, kuka kertoo uutisen ensimmäisenä. Online-aikakaudella uutisvoitot jakautuvat usein varsin pieniin yksiköihin ja kiristynyt kilpailu muokkaa todennäköisesti myös toimittajien käsityksiä hyvästä journalismista. Paine epävarmojen tietojen julkaisemiseen on kasvava, vaikkakin toistaiseksi näyttää siltä, että journalismin itseisarvona pidetty luotettavuus asetetaan yhä nopeuden edelle (vrt. Raittila et al. 2008, 90–91).

Samanaikaisesti journalismissa tapahtuneiden muutosten kanssa yhteiskunnassa on edennyt ”medioitumiseksi” kutsuttu kehityskulku. Medioitumisen käsitteelle on annettu monia merkityksiä, mutta yksinkertaistetusti se viittaa median merkityksen kasvuun yhteiskunnassa: mediajulkisuus ei ole enää vain neutraali, muiden instituutioiden esiintymisen väline, vaan mediasta on tullut oma tekijänsä vallan yhteiskunnallisessa yhtälössä. Se on osin itsenäistynyt instituutiona ja noudattaa omaa toimintalogiikkaansa, johon muut instituutiot ja toimijat enenevästi sopeutuvat tai jopa alistuvat (Meyer 2002; Strömbäck 2008, 234–235; Hjarvard 2008, 113–114).

Median merkityksen kasvu näkyy muun muassa siinä, että viestintä kaikissa yhteiskuntainstituutioissa on ammatillistunut ja päättäjien pyrkimykset hallita julkisuutta ovat tulleet määrätietoisemmiksi. Organisaatiot valtionhallinnosta etujärjestöihin ovat alkaneet palkata palvelukseensa viestinnän ammattilaisia. Viestintäkoneistojen tehostumisen voi nähdä eräänlaisena journalismin kentän nousun rinnakkaisilmionä, jolla muut instituutiot ovat tasapainottaneet journalismin ”vallan” kasvua. Viestintäammattilaisten armeijoiden onkin katsottu lisänneen journalismin lähderiippuvaisuutta (Davis 2002; Miller & Dinan 2007). Ammattimaisesti organisaation julkisuussuhteita hoitavat hyödyntävät median omaa uutistuotannon logiikkaa saadakseen viestinsä haluamallaan tavalla julkisuuteen. Tämänkaltaiseen tietoiseen uutisohjailuun ja mielikuvatyöhön on median puolella suhtauduttu epäilevästi (Meyer 2002).

Edellä esitetty vallitseva kertomus tiivistyy pitkälti Koljosen (2009) näkemyksessä, jonka mukaan vallankäyttäjien ja toimittajien valtasuhteen muutosta voidaan tarkastella akselilla, jonka toisesta ääripäästä löytyy konsensushakuinen luottamus,

jossa journalismi näkee vallankäyttäjät yhteistyökumppaneina ja joiden motiiveja se ei epäile kuin ehkä poikkeustapauksissa. Konsensushakuisessa journalismissa toimittajat kokevat tarvitsevansa vallankäyttäjää enemmän kuin nämä tarvitsevat mediaa, mikä väistämättä tekee asennoitumisesta kunnioittavaa. Akselin toisesta ääri laidasta löytyy vastakkainasettelulle ja epäilylle rakentuva kilpailuasetelma, jossa journalistit ja vallankäyttäjät tulkitsevat toistensa motiiveja aina epäluuloisesti. Tällöin toimittajat ajattelevat päättäjien olevan enemmän riippuvaisia julkisuudesta kuin media on heidän tarjoamistaan tiedoista, mikä mahdollistaa uhmakkaankin auktoriteettien haastamisen.

Tutkimusaineistot ja menetelmät

Artikkelin aineistona käytetään Media vallan verkossa -hankkeessa (Kunelius, Noppari & Reunanen 2009) tehtyjä teemahaastatteluja (n = 60) ja kyselyä (n = 419), joissa seitsemän eri yhteiskuntasektorin päättäjät kertovat suhteestaan julkisuuteen, mediaan ja toimittajiin. Tämän artikkelin ”päättäjät” tai ”vallankäyttäjät” edustavat suomalaista elinkeinoelämää, ammattiyhdistysliikettä, hallintoa, politiikkaa, poliisia ja oikeuslaitosta, kansalaistoimintaa sekä tutkimussektoria.

Monien yhteiskuntasektoreiden puhuttaminen laajentaa vallankäyttäjien ja journalistien yhteistyöstä syntyvää kuvaa. Eri sektoreilla on hallussaan erilaisia valtaresursseja, jotka vaikuttavat heidän riippuvaisuuteensa mediasta. Esimerkiksi politiikka- ja hallintosektoreilla on valtion takaama oikeus pakkovaltaan, elinkeinosektorilla sen sijaan on taloudellista valtaa. Poliitikkojen on helppo ymmärtää tarvitsevan toimittajia enemmän kuin virkamiesten, sillä heidän on saatava julkisuuden kautta tunnettuutta, jotta he tulisivat valituiksi uudelleen tehtävänsä.

Haastatteluista ja haastateltavien valintaa jäseni kolme viime vuosina julkisuutta saanutta esimerkkitapausta. Haastateltavilla oli ollut aktiivinen rooli vuoden 2006 Smash Asem -mielenosoituksen tapahtumissa, vuoden 2007 sairaanhoitajien palkkakiistassa tai innovaatioyliopiston perustamishankkeessa vuodesta 2005 eteenpäin. Kehystapaukset selkeyttivät haastattelupuhetta: haastateltavat eivät puhuneet vain periaatteiden tasolla, vaan toivat esiin, miten olivat median edustajien kanssa toimineet tietyn tapahtuman puitteissa. Tämä lisää toimittajia koskevien yleistysten uskottavuutta: sen sijaan, että haastateltavat kertoisivat yleisesti toisteltuja käsityksiä toimittajien ja päättäjien vuorovaikutuksesta, nousivat havainnot nyt itse koetuista tilanteista. Haastattelut tehtiin syksyllä 2007 ja keväällä 2008.

Haastatteluista tehtyjä havaintoja testattiin keväällä 2009 lähetetyllä kyselyllä. Kyselyn kohteiden valinnassa hyödynnettiin Ruostetsaaren (2003) tutkimusta, jossa hän identifioi suomalaisen yhteiskunnan eliittirakennetta määrittäen vaikutusvaltaisimmat organisaatiot ja avainasemat näissä organisaatioissa (hankkeen aineistoista ja metodisista valinnoista tarkemmin ks. Kunelius, Noppari & Reunanen 2009, 76–92). Aineistossa on siis kyse toimittajien ja päättäjien vuorovaikutuksesta sellaisena kun se piirtyy päättäjien puheessa ja toiminnassa. Tutkimusasetelmassa on jossain mää-

rin mukailtu Aeron Davisin (2007; 2009) lähestymistapaa. Davis näkee medioituneen vallan tutkimuksessa tuloksettaaksi paikallistaa ensin eliittikeskeiset vallan tyyssijat ja tutkia sen jälkeen miten media ja julkisuus kietoutuvat juuri näiden mikrokulttuurien työkäytäntöihin. Davis itse on tutkinut tällä menetelmällä Englannin parlamentin poliittista kulttuuria, toimittajien ja päättäjien vuorovaikutusta ja median roolia politiikan agendan syntymisessä.

Tutkimusaineiston perusteella käsitys toimittajien ja päättäjien välisestä vastakainasettelusta on monella tavalla totta ja osa päätöksenteon arkipäivää. Samalla aineistossa on nähtävissä koko joukko uusia vivahteita, jotka ovat jääneet edellä esitellyn suuren kertomuksen katveeseen. Päättäjien haastattelupuheelle oli näet tyypillistä monien puhetapojen risteily. Toimittajia kritisoitiin mutta myös kiitettiin. Yhteistyötä pidettiin sekä rasitteena että hyödyllisenä. Seuraavaksi esitellään aineistosta esiin nousevia keskeisiä teemoja kiinnittämällä ensin huomiota päättäjien ja toimittajien suhteessa yleisellä tasolla tapahtuneisiin muutoksiin.

Medioitumisen merkit: toimittajiin panostamisen kasvu ja keinot

Päättäjien toimittajapuhe tukee monin osin ajatusta yhteiskunnan medioitumisesta: suomalaiset vallankäyttäjät allekirjoittivat selvästi näkemyksen median merkityksen yleisestä kasvusta. Mediajulkisuus näyttäytyy heille keskeisenä toimintaympäristönä, ja mediaan liittyvät tehtävät vievät kasvavan osan heidän työajastaan. Suhteessa toimittajiin medioituminen näkyy sekä yhteistyön määrällisenä kasvuna että laadullisena muutoksena.

Kyselyssä peräti 71 prosenttia vastaajista arvioi, että toimittajayhteistyöhön käytetty työaika on viime vuosina kasvanut (taulukko 1). Kanssakäymiseen uhrataan yhä enemmän voimavaroja siitä huolimatta, että asiaan on muutenkin investoitu palkkaamalla mediasuhteista vastaavia ammattilaisia. Selvästi eniten toimittajayhteistyöhön tuntuvat käyttävän aikaa politiikkasektorin edustajat. Haastattelussa eräs poliittinen toimija arvioi, että jopa kolmannes hänen kaltaisensa, johtavassa poliittisessa asemassa olevan henkilön päivittäisestä työajasta kuluu jollain tavoin mediaan liittyvien tehtävien parissa. Journalismin vahvan lähdehierarkian vuoksi poliittiset kärkinimet ja hallituspuolueet tuntuvat saavan mediassa sanansa julki helpommin kuin opposition edustajat, joten etenkin oppositiopoliitikot käyttävät runsaasti aikaa toimittajasuhteiden ylläpitoon (vrt. Davis 2007).

Toimittajien kanssa tehtävään yhteistyöhön halutaan panostaa, koska päättäjien strategisessa ajattelussa viestinnän merkitys kauttaaltaan on kasvanut. Viestintä käsitetään proaktiivisena toimintana: julkisuutta ja median reaktioita pyritään ennakoimaan, mediakenttää analysoimaan ja ymmärtämään, tuntemaan muiden toimijoiden mediasuhteita sekä varautumaan etukäteen yllättäviin tilanteisiin ja etenkin negatiiviseen julkisuuteen (vrt. esim. Juholin & Kuutti 2003, 81–88). Haastattelut tekivät selväksi, että päättäjät ovat ainakin periaatteiden tasolla tietoisia julkisuuden hallinnan keinoista – tavoista, joilla toimittajien kiinnostus on mahdollista herättää tai miten

niin sanottua kriisiviestintää tulee akuutissa tilanteessa toteuttaa. Median toiminnan ennakointi lyhyellä aikajänteellä näyttää myös onnistuvan tuloksekkaasti. Kysymys on medialogiikan sisäistämisestä, jonka päättäjät mieltävät oman ammattiosaamisensa kasvuksi. Sinällään se ei kerro siitä, että median logiikka olisi tunkeutunut organisaatioiden sisäisen toiminnan piiriin, mutta organisaatioiden suhde julkisuuteen virittyy vahvasti median asettamin pelisäännöin.

Toimittajayhteistyön määrällisen kasvun lisäksi aineisto osoittaa myös sen laadullista muutosta. Pohjoismaiselle viestintäkulttuurille on usein katsottu tyypilliseksi niin sanotulle on-the-record -käytännölle perustuva toimittajien ja päättäjien välinen yhteistyö, jossa lähteet tiedottavat toimittajille avoimesti ja niin, että tiedot voidaan julkaista lähteen nimeä käyttäen (vrt. Hallin & Mancini 2004). Haastattelupuheesta käy ilmi, että perinteisen asiapitoisesta, tiedotteille ja lehdistötilaisuuksille rakentuvasta viestinnästä, joka tavoittaa kaikki kohteensa yhtäaikaisesti, ollaan jossain määrin siirtymässä kohti verkostomaiselle työtavalle tyypillistä pyrkimystä henkilökohtaisiin kontakteihin. Valtaosa suomalaisista päättäjistä arvioi, että vaikuttaminen on tehokkainta henkilökohtaisten suhteiden kautta. Yli 90 prosenttia kyselyvastauksista arvioi, että epäviralliset kontaktit ja verkostot vaikuttavat paljon yhteiskuntapoliittisen vallan käytössä ja heidän oman vaikutusvaltansa rakentumisessa. Myös toimittajia pyritään vetämään mukaan vallan verkostoihin. Yksi viestintästrateginen päämäärä on luottamuksellisten suhteiden luominen toimittajiin.

*Ei varmaan nyt tarvi nimiä mainita, mutta sanotaan sieltä uutistoimitusten johtoportasta, niin ja keskeisistä toimittajistakin pitää (olla), tai mielestäni on, sellaiset suhteet, että voi niin kun luottamuksella keskustella.
(politiikan toimija)*

Huomattava osa päättäjien ja toimittajien vuorovaikutuksesta toteutuu nykyisin epävirallisissa yhteyksissä (taulukko 1). Kyselyssä politiikan toimijoista 70 prosenttia, elinkeinoelämän vaikuttajista 73 prosenttia, ay-liikkeen edustajista 67 prosenttia ja kansalaistoiminnan edustajista 66 prosenttia arvioi, että merkittävä osa heidän yhteydenpidostaan toimittajiin on epämuodollista asioiden taustoittamista. Vähiten toimittajia taustoittamisen merkeissä kohtasivat tutkimussektorin edustajat ja asian-tuntijat. Heistäkin tosin puolet taustoitti toimittajia säännöllisesti.

Taustoitustilanteissa haastateltavien pyrkimys oli yleensä selvittää journalisteille erilaisia ilmiötason asioita tai pitkiä kehityskulkuja, jotka eivät mahdu journalismin päivittäiselle asialistalle. Epävirallisten taustakeskustelujen etuna on, että päättäjät voi tuoda esiin sellaisiakin näkökulmia, jotka eivät aina edusta hänen organisaationsa virallista kantaa.

Paikoitellen taustoitus voi myös noudattaa niin sanottua off-the-record -käytäntöä, jolloin sen tavoitteena on keskustelun julkiseksi saattaminen niin, ettei tiedon antajaa mainita. Tällaiset, usein toimijoiden valtapeleihin liittyvät tietovuodot ovat päättäjien mukaan verratien yleisiä. Kyselyssä 62 prosenttia politiikan toimijoista, 47 prosenttia ay-liikkeen edustajista ja 42 prosenttia hallintosektorin edustajista ker-

toi, että heidän organisaatiostaan vuodetaan joskus julkisuuteen luottamuksellisia tietoja.

Päättäjien näkemykset taustoittamisen tärkeydestä palautuivat mediaympäristön muutokseen. Entistä hektisempi journalismi elää heidän mielestään päiväkohtaisten uutiskriteerien ohjaamana. Toimittajilla on yhä vähemmän aikaa tai asiantuntemusta paneutua asiakysymyksiin. Niinpä päättäjät pyrkivät taustakeskusteluilla paitsi syöttämään asioita journalistien kollektiiviseen ymmärrykseen ja kilpailemaan toisten taustoittajien tarjoamia tietoja vastaan, myös varmistamaan, että toimittaja suoriutuisi työstään virheettömästi.

Epävirallisen taustoittamisen käytäntöjä voidaankin ajatella monesta suunnasta: yhtäältä tällaisen informaation vaihdannan voidaan ymmärtää merkitsevän journalistien ja lähteiden likeisyyttä ja tarjoavan päättäjille ”strategista valtaa” (Heikkilä et al. 2007), kun he voivat vaikuttaa journalismin tapoihin kehystää aiheita. Toisaalta taustoittaminen voidaan ymmärtää myös merkinä toimittajien tehokkaasta pyrkimyksestä tunkeutua syvemmälle vallan rakenteisiin. Luottamukselliset suhteet mahdollistavat toimittajan pääsyn hankalasti muuten tavoitettavien lähteiden äärelle, ja hän todennäköisesti suoriutuu työstäänkin sitä paremmin mitä pätevämmiin hän hallitsee uutisoimansa asian kontekstit. Käytännössä voi kuitenkin olla, että journalismiin kulkeutuvat helposti taustoja tarjoavan päättäjän toimintahorisontit, kuten seuraava haastattelusitaatti osoittaa:

Median on entistä vaikeampi pysyä ihan faktojenkin perässä, se vie hirveesti aikaa. Ja siihen just tarvitaan semmosta, että voi tehdä tyhmiäkin kysymyksiä. Että sitten tavallaan jos mä taustotan jotain asiaa, niin he kysyy ministerinhaastattelussa vaan ihan muutamia kommentit ja sillä tavalla ministerikin pääsee vähemmällä ja toimittaja pystyy kohdistamaan ne kysymykset. Varsinkin tää innovaatioyliopisto on ollut semmonen, että kylä mä jouduin opastaa ihan alusta pitäen, että vuosi sitten (oli) tämä Sailaksen raportti...

(politiikan toimija)

Taulukko 1. Päätäjien ja toimittajien yhteistyötä koskevat kyselyväitteet.

Päätäjien ja toimittajien yhteistyötä käsittelevät kyselyväitteet						
	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Täysin eri mieltä	Yht.	Yht. (N)
"Yhteistyöhön toimittajien kanssa kuluttamani työaika on viime vuosina kasvanut."	33 %	38 %	26 %	4 %	100 %	404
"Merkittävä osa yhteydenpidostani toimittajien kanssa on epämuodollista asioiden taustoitusta."	11 %	52 %	31 %	6 %	100 %	402
"Toimittajien kanssa käymistäni keskusteluista saan myös itseäni hyödyttävää tietoa."	18 %	52 %	24 %	6 %	100 %	402
"Voin luottaa siihen, että toimittajien kanssa tekemäni sopimukset esimerkiksi jutun aikataulusta tai tietojen luottamuksellisuudesta pitävät."	23 %	56 %	16 %	5 %	100 %	402
"Minulla on muutamia hyviä toimittajakontakteja, joiden kanssa voin vaihtaa arkaluontoisia tietoja pelkäämättä, että niitä julkaistaan minulle vahingollisessa yhteydessä."	26 %	36 %	23 %	15 %	100 %	385
"Käyn luottamuksellisia keskusteluja päällikkötoimittajien kanssa siitä miten heidän viestimensä pitäisi suhtautua johonkin vireillä olevaan kysymykseen tai hankkeeseen."	6 %	16 %	32 %	46 %	100 %	396

Luottamuksen kasvava ja muuttuva merkitys

Aiemmassa tutkimuksessa korostuvat vastakkainasettelu ja jännitteet liitettiin aineistoissa usein ”tabloidisaation” tarinaan. Haastattelupuheesta on erotettavissa vahva, suomalaista mediakenttää ja journalismia rappeutumistarinaan tarkasteleva puhe-tapa. Merkittävä osa päättäjistä näki mediasisältöjen keventyvän perinteisessäkin uutismediassa, kaupallisten kriteereiden syrjäyttävän journalistiset kriteerit, vaikeiden asioiden käsittelyn jäävän syrjään ja toimittajien ammattitaidon asiakysymyksissä heikentyvän. Juuri nämä piirteet luovat median edustajien ja toimittajien välille tyytymättömyyttä. Ne myös saavat aikaan selvän vastareaktion: päättäjät pyrkivät rajaamaan osallistumistaan julkiseen keskusteluun. Päättäjien suhde etenkin viihteellisiä sävyjä sisältävään julkisuuteen näyttäytyi ongelmallisena: sen katsottiin toisaalta tarjoavan mahdollisuuksia monipuolistaa julkista kuvaa, toisaalta syövän helposti myös uskottavuutta.

Olen itse toimittajataustainen ihminen, mutta ajautunut kauan sitten aidan toiselle puolelle. Täytyy sanoa, että maailma näyttää tältä hyvin erilaiselta, ja toimittajien ja heidän esimiestensä huolimattomuus, kapea perspektiivi ja lapsellisuus harmittavat. (tutkimussektorin edustaja, kyselyn avoin kommentti)

Rappiotarinan rinnalla – ja osin ehkä sen motivoimana – haastattelupuheesta ja kyselystä oli kuitenkin erotettavissa myös päinvastainen puhe-tapa, joka korosti toimittajien ja päättäjien välisiä *luottamuksellisia* suhteita. Kyselyaineistosta LCA-muuttujamenetelmällä¹ tehdyt vastaajaprofiilit osoittavat, että itse asiassa miltei puolet (47 %) vastanneista vaikuttajista suhtautui toimittajayhteistyöhön joviaalissa ja yhteiset edut tunnistavassa hengessä. Heillä oli myös toimivia toimittajasuhteita. Noin kolmannes (28 %) päättäjistä suhtautui toimittajayhteistyöhön myös myönteisesti, vaikka heillä ei välttämättä ollutkaan omia luottamuksellisia toimittajakontakteja. Vain 22 prosenttia vaikuttajista oli profiloitavissa kriittisiksi, toimittajayhteistyöhönsä turhautuneiksi ja epäluuloisiksi.

Aineiston toisiaan haastavat puhetavat nostavat esiin tärkeän havainnon. Toimittajat eivät näyttäyty päättäjille kollektiivina, vaan heidät luokitellaan erilaisiin kategorioihin. Näitä toimittajaluokkia oli haastattelupuheesta paikallistettavissa ainakin neljä. Päättäjille merkittäviä ja kiinnostavia yhteistyökumppaneita olivat pää- ja päällikkötoimittajat sekä valtamedioiden erikoistoimittajat. Vähemmän kiinnostavia olivat yleistoimittajat ja uraansa aloittavat journalistit, jotka usein niputettiin ”kesätoimittajien” kastiin

Juuri päällikkö- ja erikoistoimittajiin, median eliittiin, kohdistuva puhe korosti keskinäistä arvonantoa, yhteistyövalmiutta ja kanssakäymisen sujuvuutta. Usein näistä toimittajista puhuttaessa käytettiin juuri sanaa luottamus. Päättäjät näkivät päällikkötason toimittajien ja erikoistoimittajien ansioiksi syvän asiantuntemuksen, vallan vaikuttaa median sisäisiin tulkintakehyksiin ja taktisen taitavuuden. Näitä päättäjien näkökulmasta kiinnostavia toimittajia on rajattu määrä, eikä henkilökohtaisten

suhteiden synnyttämistä toimittajiin pidetty tästä syystä vaikeana. Suomalaiset eliitiverkostot ovat muutenkin suhteellisen tiiviitä, ja niiden jäsenet ovat väistämättä runsaasti tekemisissä keskenään. Ruostetsaaren (2003) mukaan vallan eliiteillä on yleensä yhteinen koulutustausta, elämäntapa, kieli ja koodisto. Haastattelupuheessa käsitys mediaeliitin ja muun valtaeliitin yhteisestä taustasta vahvistui, sillä päättäjät kertoivat tutustuneensa moniin toimittajiin jo opiskeluaikana kooten näin itselleen merkittävää sosiaalista pääomaa.

Kyselyaineistossa päättäjien ja toimittajien vuorovaikutuksen luottamuksellisuutta tarkasteltiin kolmella väittämällä (taulukko 1). Ensinnäkin kysyttiin päättäjien suhdetta *pää- ja päällikkötoimittajiin* tiedustelemalla käyvätkö vallankäyttäjät päällikkötoimittajien kanssa luottamuksellisia keskusteluja siitä, miten kyseisen viestimen pitäisi suhtautua johonkin ajankohtaiseen hankkeeseen. Vaikka päättäjien puheessa toistuu vallitseva käsitys toimittajista omaa autonomiaansa varjelevina, he katsovat, että yhteydenpito päällikkötoimittajiin on kannattavaa. Esimerkiksi hallintosektorin edustajista 29 prosenttia, poliitikoista 25 prosenttia ja ay-liikkeen edustajista 26 prosenttia kertoi kyselyssä, että heillä on tapana käydä luottamuksellisia keskusteluja päällikkötoimittajien kanssa. Vaikka käydyn keskustelun kannat eivät sellaisinaan siirtyisi uutisiin, päällikkötason yhteydenottojen uskottiin kriittisessä tilanteessa tasapainottavan tai hillitsevän julkista keskustelua ja näkyvän usein pääkirjoituksissa, joiden linjausten arvioitiin vähitellen valuvan viestimen muihin sisältöihin. Päällikkötoimittajat näyttävätkin päättäjille eräänlaisena ennakkopääomana suhteessa erilaisiin kriisitilanteisiin.

Ei siellä päätoimittajat omia toimittajia ruoski, mutta se saattaa olla jonkunlainen niinkun tasapainoisempi artikkeli tai enemmänkin sitä taustaa huomioi, että kyllä se joskus näin menee, ja niillä voi olla sitten semmonen ajankohtainen tai tärkeä taustakeskustelu, ne voi noissa pääkirjoituskuvioissa tulla sitten. Että siellä tulee jossain sopivassa vaiheessa tasapainoisempi, ja huomaa, että kyllä se keskustelu on vaikuttanut. (poliisin ja oikeustoimen toimija)

Toiseksi päättäjiltä kysyttiin *yleisemmällä tasolla* onko heillä luottamuksellisia toimittajasuhteita (ilman suoria vaikutuspyrkimyksiä median sisältöihin). Suurimmalta osalta kyselyyn vastanneista suomalaisista päättäjistä tällaisia löytyy. Esimerkiksi ay-liikkeen edustajista 81 prosenttia ja politiikkasektorin edustajista 78 prosenttia oli synnyttänyt toimittajasuhteita, joissa he voivat vaihtaa arkaluontoista tietoa pelkäämättä, että niitä julkaistaisiin heille vahingollisessa yhteydessä.

Kolmas väittäjä käsitteli yhteistyötä *konkreettisen sopimisen* tasolla, kysyen kuinka moni päättäjistä luottaa siihen, että heidän tekemänsä sopimukset toimittajien kanssa esimerkiksi julkaisuaikatauluista ja tietojen luottamuksellisuudesta pitävät. Ay-liikkeen edustajista peräti 95 prosenttia, kansalaistoiminnan edustajista 87 prosenttia ja oikeuslaitoksen ja poliisin edustajista 86 prosenttia oli väitteen kanssa joko täysin samaa mieltä tai jokseenkin samaa mieltä.

Nykyinen viestintästrateginen oppi korostaa luottamuksellisten suhteiden synnyttämistä toimittajiin. Siksi voikin epäillä, että vastaukset jossain määrin heijastaisivat päättäjien tarvetta tuottaa kuvaa itsestään etevinä strategioiden toteuttajina. Luottamuksen puolesta puhuvat vastausprosentit ovat kuitenkin niin ilmeisiä, että on epätodennäköistä, että tämä olisi ainakaan koko totuus. Päinvastoin, aineistoa tarkastellessa on helppo uskoa Linskyn (1986, 209) väitettä, että usein toistettu puhe vallankäyttäjien ja toimittajien välisestä epäluottamuksesta olisikin osin myytti, jota osapuolet intresseistään käsin ylläpitävät. Linsky toteaa, että vallankäyttäjille häpeämättömien toimittajien ja räävittömän median syyttely on tietyissä tilanteissa kätevää, ja toimittajat puolestaan ammatti-ihanteidensa vuoksi haluavat korostaa riippumattomuuttaan.

Luottamuspuhe kohdistui yleensä siis mediaeliittiin – päällikkötason toimittajiin ja erikoistoimittajiin. Kriittinen epäluottamuspuhe liitettiin taas yleistoimittajiin ja suhdetta heihin kuvailtiin haastatteluissa klassiseksi viha-rakkaus -suhteeksi. Yleisesti ottaen rivitoimittajien työhön yhdistettiin journalismin epämiellyttäviä kehityspiirteitä. Haastateltavat kokivat, että yleistoimittajat hakevat erikoistuneita toimittajia useammin vahvistusta etukäteen lukkoon lyödyille asenteille ja jutturakenteille. Päättäjien kannalta yhteistyö yleis- ja kesätoimittajien kanssa on työläämpää ja vaikeammin ennakoitavaa kuin erikoistoimittajien kanssa. Tulos on omalla tavallaan looginen ja uskottava. Jos eliittitoimittajat ovat paremmin integroituneita vallan verkostoihin, heidän tapansa kehystää aiheita ja tehdä juttua myötäilee paremmin päättäjien strategisia tavoitteita. Jos taas yleistoimittajat ovat näistä verkostoista etäämmällä, heidän toimiaan ohjaa – hyvässä ja pahassa – median ”oma” logiikka.

Kokonaisuudessaan aineisto tuottaa käsitystä vahvoista ammatillisista hierarkioista. Joillakin toimittajilla on käytössään luottamuksen tuomia ammatillisia resursseja, toisilla journalisteilla ei näitä resursseja ole. Yleistoimittajat näyttävät eliitin ulkopuolelle rajautuvana ryhmänä, joka ei ole vihkiytynyt politiikan verkostoissa käsiteltäviin strategisiin kysymyksiin. Luottamukselliset välit synnyttäneiden toimittajien suhde vallankäyttäjisiin on niin likeinen, että heidän voidaan paikoitellen nähdä kytkeytyvän sen saman eliittiverkoston jäseniksi, jonka toimista he uutisoivat (vrt. Davis, 2007, 61). Esitetty jako ei tietenkään ole koko totuus, mutta vähintään voidaan sanoa, että eri toimittajaryhmät asettautuvat selkeästi eri etäisyyksille valtaverkoston ytimestä.

Vaikka monien päättäjien ideaalina oli viestinnän mahdollisimman suuri läpinäkyvyys ja osallistavuus, käytännössä henkilökohtaisten suhteiden varaan rakentuva toimittajayhteistyö ja epävirallinen tiedon jakaminen on aina luonteeltaan poissulkevaa. Demokratian näkökulmasta se merkitsee siis viestinnän politisoitumista (vrt. Heikkilä et al. 2007).

Taulukko 2. Suomalaisen toimittajien jakautuminen päättäjien haastattelupuheessa.

Suomalaisen toimittajakunnan jakautuminen päättäjien näkökulmasta				
	1. Päätoimittajat ja pääliikkötoimittajat	2. Erikois-toimittajat	3. Rivitoimittajat	4. Kokemattomat ”kesätoimittajat”
Yhteistyön luonne	Molemminpuolista yhteydenpitoa. Systemaattista lobbausta ja taustoitusta.	Molemminpuolista yhteydenpitoa. Systemaattista lobbausta ja taustoitusta. Keskinäinen luottamus.	Yhteydenotot lähtöisin etupäässä toimittajilta. Vähemmän kiinnostavia yhteistyökumppaneina.	Yhteydenotot lähtöisin toimittajilta. Yhteistyö työstä.
Yhteistyön edut	Yhteydenpidon katsottiin tasapainottavan uutisointia kriittisissä tilanteissa, median tehdessä virheitä tai innostuessa ylilyönteihin. Taustoitus vaikuttaa median tulkintakehyksiin. Pääkirjoitusten kannat valuvat vähitellen viestimien muihin sisältöihin.	Henkilökohtaisen suhteiden synnyttäminen on helppoa – erikoistoimittajia on rajattu määrä. Toimittajien syvä asiantuntemus ja yhteinen kieli. Erikoistoimittajat ovat ”faktojen välittäjiä”.	Rivitoimittajien merkitys kasvaa jos kontaktit valtamedioiden toimittajiin katkeavat. Maakuntamediat voivat toimia haastamisen alustoina.	Kesätoimittajien joukossa kasvavat tulevat eliittitoimittajat - siksi heitä lobataan jonkin verran jo uran alkuvaiheissa.
Yhteistyön haasteet	Pääliikkötoimittajien ”väärin” tulkintakehyksiin vaikuttaminen voi olla työllästä.	Journalistien vahva ammatti-ideaali, joka suhtautuu valtaan ja vallankäyttäjiin kriittisesti.	Toimittajien kiire ja liukuhihnajournalismi, etukäteen lukitut asetelmat ja tulkintakehykset. Toimittajien tiedolliset puutteet. Yleistoimittajat ovat ”tunteiden tulkkeja”	Rutinoitumattomat toimittajat tekevät asia- ja tulkintavirheitä. Ovat ennakoimattomia.

Luottamuksen syntyminen ammatillisissa käytännöissä

Haastatteluaineisto ei tarkasti kerro, kuinka syvälle päättäjien ja toimittajien välinen luottamus ulottuu tai kuinka arkaluontoisia asioita he toistensa kanssa jakavat.

Luottamuspuheen osuus aineistossa oli kuitenkin niin huomattava, että on kiinnostava pohtia, *miten* luottamus päättäjien ja toimittajien välillä rakentuu ja millaisin mekanismein sitä ylläpidetään.

Haastattelut osoittavat, että luottamus on keskeistä pääomaa politiikkaverkostoissa ja että se syntyy pitkälti vakiintuneita, usein hiljaisia pelisääntöjä noudattamalla. Verkostoissa toimii vahvasti vastavuoroisuuden periaate: kilpailuedut syntyvät pitkäjänte-

sesti epämuodollisuuteen perustuvassa toiminnassa ja mahdolliset uhraukset tulevat korvatuiksi myöhemmin.

Luottamuksen synnyssä tärkeää näyttää olevan se, että osapuolet hyväksyvät yhteisen toiminnan peruslähtökohdat. Viime kädessä tämä tarkoittaa, että osapuolilla on melko yhtenevä käsitys yhteiskunnasta ja sen kehityksen suunnista. Tällaisen yhteisymmärryksen löytyminen median edustajien ja päättäjien välille ei liene kovin vaikeaa, sillä median on harvoin katsottu toimivan syvän yhteiskunnallisen muutoksen edistäjänä pintatasolla esitetystä kritiikistä huolimatta (vrt. McQuail 2000, 468; Fowler 1991, 49). Luottamuksen syntyminen edellyttää lisäksi sitoutumista eliittiverkostossa omaksuttuun rationaalisuuteen: asioita tulee hoitaa tosiasioihin perustuen, pitkäjänteisesti ja yhteistä etua etsien. Vallankäyttäjät tekivät selvän eron asiantuntijatietoon nojaavan päätöksenteon logiikan ja tunnekylläisen, epärationaalisen median toimintalogiikan välille, ja tämä erottelu näkyi myös toimittajasuhteissa.

Luottamuksen synnyttyä, kun toimittajat ja päättäjät ovat sisäistäneet yhteisen pelin säännöt, ottelu voi välillä äityä kovaksikin rikkomatta silti osapuolten suhteita. Haastatteluissa vallankäyttäjät toivat esiin, että toimittajien kriittiset tulkinnot ovat hyväksyttäviä, kunhan toimintatavat olivat yhteisten sääntöjen mukaisia ja juttu tuntui nojautuvan järkeviin perusteluihin. Osaltaan he myös erottivat julkisuudessa kärjistyvät pelitilanteet siitä pitkäjänteisestä yhteistyöstä, jota tehdään julkisuuden ulottumattomissa. Käytännössä pelisäännöt kuitenkin edellyttävät, että sovituista asioista pidetään kiinni. Jos esimerkiksi keskustelu on sovittu taustoittavaksi, sitä ei julkaista. Verkosto sulkee selkään puukottajat nopeasti toimintansa ulkopuolelle. Haastateltavat toivat esille, että tässä suhteessa virheen voi tehdä vain kerran ja näin pelisäännöt yleensä pitävätkin.

Mä oon aika suora tyyppi silleen, että toimittajat on oppinut sen, että mä sanon just niinku mä ajattelen ja sitten mä sanon myös sen, jos mä en voi sanoa jotain, mutta mä saatan silti kertoa taustaksi ja näin. (K: Ja nää pelisäännöt pitää aika hyvin?) Kyllä ne pitää tosi hyvin, koska ne tietää tai puolin ja toisin tiedetään, että sen voi vaan kerran mokata.

(politiikan toimija)

Tukevasta luottamuskuultuurista huolimatta päättäjien ja toimittajien välinen suhde näyttää erilaiselta kuin 1970-luvun ns. luottotoimittajainstituutio tai Koljosen (2009) kuvaama konsensushakuinen luottamus. ”Suuren kertomuksen” luomassa kuvassa luottamus toimittajien ja päättäjien välillä oli enemmän integroitua ja toimittajien asenne vallankäyttäjiä kohtaan kunnioittavaa. Nykyään luottamus näyttää epävakaalta ja jossain määrin myös tilannekohtaiselta. Toimittajat ovat monien pyrkimysten kohteena ja ehkä osin siksi päättäjät tekevät heidän kanssaan runsaasti taustoittavaa yhteistyötä.

Aineiston perusteella onkin luonteva ehdottaa, että luottamus rakentuu nykyisin molempien osapuolten professionalisoitumisen varaan: toimittajat ja vallankäyttäjät tuntevat ja hyväksyvät toistensa ammatilliset toimintatavat ja päämäärät. He tiedosta-

vat olevansa kilpailuasetelmassa, mutta tarvitsevansa toisiaan ja etsivät yhteistä hyötyä näistä lähtökohdista käsin. Päättäjien haastatteluista käy myös ilmi, että asenne omaan ja toisen osapuolen työhön on selvästi vähemmän ideologisesti virittynyt kuin muutama vuosikymmen sitten. Tätä ilmentävät lukuisat kommentit, joissa huomautetaan, että sekä päättäjien ja toimittajien toiminnassa että koko yhteiskunnassa on lopulta kyse vain ”ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta” tai ”työstä”, ei sen kummallisemmasta.

Mediapelien ja median toimintalogiikan tuntemus lisää päättäjien ammatillista itseluottamusta. Toimittajien ja päättäjien välisessä luottamuksessa lienee osin kyse myös tästä: päättäjät osaavat ennakoida median toimintaa ja rajata luottamuksella kertomiensa asioiden ulkopuolelle ne, jotka saattaisivat journalistin ammatillisesti mahdollittamaan tilanteeseen ja hänen olisi pakko julkaista kuulemansa. Epätodennäköistä siis on, että päättäjät ja toimittajat jakaisivat keskenään varauksetta mitä tahansa informaatiota, enemmänkin he taiteilevat rajapinnalla, joka tekee vuorovaikutuksesta molempia osapuolia hyödyttävää, kuitenkin niin, että molemmat selviytyvät tilanteesta ammattinormiensa puitteissa.

Toimittajat tiedonvälittäjinä ja poliittisen ympäristön tulkkeina

Ammatillisten käytäntöjen muutoksesta ja osapuolten välisestä luottamuksesta kertoo myös se huomio, ettei perinteinen Aspin (1986, 353–359) kuvaama toimittajien ja päättäjien vaihtosuhteen malli ole sellaisenaan enää pitävä. Asp esittää päättäjien tarjoavan toimittajille informaatiota ja toimittajien vallankäyttäjille mediatilaa. Vaikka lähtökohdat yhteistyölle ovat pitkälti yhä mallin kaltaiset, aineisto osoittaa, että tiedonkulku osapuolten välillä on kuitenkin kaksisuuntaista ja informaatio molempien valuuttaa yhteisessä pelipöydässä.

Kyselyssä 70 prosenttia vastaajista kertoi saavansa toimittajilta heitä hyödyttävää tietoa. Tämä onkin ehkä yksi syy miksi toimittajayhteistyön ajoittain häiritseviä piirteitä siedetään niin hyvin. Eniten tiedonvaihdoista toimittajien kanssa hyötyvät ay-liikkeen, kansalaistoiminnan, oikeuslaitoksen ja poliisin sekä hallinnon edustajat. Vähiten toimittajilta saadusta tiedosta hyötyvät elinkeinoelämän edustajat, jotka muutenkin käyttävät suoran vaikuttamisen muotoja mieluummin kuin tukeutuvan median tai toimittajien kautta vaikuttamiseen (vrt. Ruostetsaari 2003).

Aineistosta nouseva havainto tiedonkulun kaksisuuntaisuudesta on samanlainen kuin Davisilla (2007, 106–112; 2009), joka on tutkinut vahvasti institutionalisoitunutta yhteistyötä toimittajien ja poliitikkojen välillä Lontoon Westminsterissä. Davisin mukaan englantilaiset poliitikot saavat heidän kanssaan samoissa tiloissa työskenteleviltä toimittajilta tietoa parlamentin sisäisistä tapahtumista, ja journalistit toimivat myös asiantuntijatiedon välittäjinä kertoen esimerkiksi miten tietty poliittinen kannanotto olisi edullisinta mediassa esittää. Kaikkiaan yhteistyö on niin tiivistä, että Davis näkee toimittajien olevan erottamattomasti mukana poliittisessa tulkintayhteisössä.

Suomalaisessa kontekstissa yhteistyö ei näytä aivan yhtä kiinteältä, osin jo siksi, että aineistossa oli mukana vaikuttajia kaikilta yhteiskunnan osa-alueilta. Kuitenkin tiedonvaihdannassa on nähtävissä samoja pyrkimyksiä. Suomalaisetkin päättäjät saavat toimittajilta informaatiota poliittisesta toimintaympäristöstään, esimerkiksi vihiä käsityksistä, joita liitetään omaan tai kilpailevaan puolueeseen. Toimittajat tarjoavat heille myös erilaisia spekulatioita, otaksumia kehityskuluista tai mielipideilmaston muutoksista, jotka ovat tärkeitä eri alojen lobbaajille ja poliittisille toimijoille. Journalisteille tämänkaltaista tietoa kertyy helposti juttuja valmistellessa, vaikka uutiskriteerit eivät niiden julkistamista mahdollistakaan.

Jos mä nyt soitan ja kysyn, että kuka on korkeella meidän puheenjohtajapörrsissä, niin ei mun kannata Heinikselle soittaa, vaan soitan sitten (toimittajalle) Hesariin tai jollekin muulle. Se on ehkä arvokkainta taustatietoa.
(Politiikan toimija)

Luottamuksellisuuden professionaalista rakentumisesta ja luottamuksen rajoista kertoo se, etteivät toimittajatkaan päättäjien mukaan paljasta kaikkea. Päättäjien mukaan toimittajien ammattietiikka on korkea mitä tulee esimerkiksi lähdesuojaan. Kyse on pikemminkin eräänlaisesta ammatillisen mielikuvituksen kauppaamisesta: toimittajat tarjoavat tulkintoja ajankohtaisista asioista tai heikoista signaaleista, joiden avulla päättäjät voivat tarkentaa omia käsityksiään.

Jos aineistosta tehtyjä havaintoja peilaa vielä alussa esitettyyn vallitsevaan tarinaan, herää suhteellisen nopeasti kysymys, miksi toimittajien ja päättäjien välinen luottamus nousi esiin näinkin vahvasti juuri nyt ja tämän hankkeen kautta. Ilmeinen ero moniin edellisiin tutkimuksiin verrattuna on tietenkin se, että artikkelin ääni on päättäjien siinä missä mediatutkimuksessa yleensä puhujina ovat olleet journalistit. Toimittajilla on oletettavasti suurempi tarve uusintaa puheessaan kriittisen journalistin ammatti-ideaalia.

Syitä voidaan hakea myös metodologisista ratkaisuista. Haastateltavat puhuivat toimittajista pääasiassa konkreettisten tapausten kautta: millaista yhteistyötä he itse tietyn tapahtuman osana olivat toimittajien kanssa tehneet. Näin sellainen periaatetason puhe, jossa huomaamatta uusinnettaisiin vallitsevia käsityksiä jäi mahdollisesti vähäisemmäksi.

Jossain määrin luottamuspuheen vahvuuden voi kuitenkin ajatella nousevan mediaympäristön markkinoinumisen, kilpailun kovenemisen ja vastakkainasettelujen kontekstista, ja tavallaan päättäjien ja toimittajien välisen kriittisen asenteen rinnakkaisilmionä. Kuten päättäjien koko mediakenttää koskeva rappiopuhe osoitti, päättäjien epäluottamus kaupallistuvaa mediakoneistoa kohtaan yleisellä tasolla on selvästi lisääntynyt. Ymmärrettävä seuraus tästä voisi olla, että medioituneessa ympäristössä, jossa päättäjät ovat entistä riippuvaisempia siitä, miten asiat julkisuudessa esitetään, heille on tärkeää synnyttää joihinkin toimittajiin luottamuksellisia suhteita, joissa pelisäännöt pitävät. Näiden toimittajien kautta he kykenevät vaikuttamaan ainakin jossain määrin median tulkintakehyksiin, saamaan itselleen tarpeellista tietoa ja edel-

leen ennakoimaan sekä median että muiden keskeisten yhteiskunnallisten toimijoiden liikkeitä. Luottamuksellisten toimittajasuhteiden synnyttäminen on siis osa julkisuuden hallinnan vaatimaa toimintaa medioituneessa ympäristössä. Miksi päättäjät sitten onnistuvat tavoitteessaan ainakin tämän aineiston mukaan niin hyvin? On selvää, että joillekin toimittajille luottamukselliset suhteet tarjoavat taas merkittävän ammatillisen resurssin ja kilpailuedun, joita kaikilla ammattikunnan edustajilla ei ole. Heillä on pääsy rajatun tiedon ja lähteiden äärelle, siinä missä jotkut toiset journalistit kunnostautuvat ja keräävät ammatillisia kannuksia esimerkiksi sensaatiomaisten paljastusten ja henkilöiden yksityiselämään pureutuvan journalismin kautta. Samaan aikaan toimittajan on miltei mahdoton harjoittaa sekä luottamuksellisten suhteiden ylläpitoa että sensaationhakuista journalismia.

Viitteet

- 1 Latent Class Analysis -monimuuttujamenetelmässä otetaan kerralla tarkasteluun useita kyselyvääntämiä ja selvitetään löytyykö aineistosta näiden suhteen toisistaan erottuvia vastaajaprofileja. LCA muodostaa profiilit niin, että mahdollisimman moni vastaaja edustaa mahdollisimman todennäköisesti yhtä profiilia ja mahdollisimman epätodennäköisesti muita profileja. Lisää LCA-monimuuttujamenetelmästä ks. Reunanen 2003, s. 583-598 (www.acta.uta.fi/pdf/951-44-5817-6.pdf)

Lähteet

- Alasuutari, Pertti (2006). Suunnitteluloudesta kilpailulouteen: Miten muutos oli ideologisesti mahdollinen? Teoksessa Heiskala Risto & Luhtakallio Eeva (toim.). *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 43–64.
- Alho, Arja (2004). *Silent Democracy, Noisy Media*. Sosiologian väitöskirja. Helsinki: Helsinki University Press.
- Asp, Kent (1986). *Måktiga massmedier. Studier i politisk opinionbildning*. Stockholm: Akademilitteratur.
- Aula, Maria-Kaisa (1991). *Poliitikkojen ja toimittajien suhteet murroksessa? Tutkimus Yleisradion poliittien toimittajien ammatti-identiteetistä 1980-luvulla*. Helsinki: Yleisradio.
- Aula, Maria-Kaisa (1992). Perässä tullaan Amerikka? – Ajatuskoe suomalaisen poliittisen julkisuuden murroksesta. *Tiedotustutkimus*, 15:2, 10–23.
- Davis, Aeron (2002). *Public Relations Democracy*. Manchester: Manchester University Press.
- Davis, Aeron (2007). *The Mediation of Power. A Critical Introduction*. London & New York: Routledge
- Davis, Aeron (2009). Journalist-Source Relations, Mediated Reflexivity and the Politics of Politics. *Journalism Studies*, 10:2, 204–219
- Fowler, Roger (1991). *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*. London: Routledge.
- Hallin, Daniel & Mancini, Paolo (2004). *Comparing Media systems: Three models of Media & Politics*. New York: Cambridge University Press.
- Heikkilä, Heikki; Corcoran, Farrel; Fahy, Declan; Lechaux, Bleuenn; Lönnendonker, Julia & Pullerits Evelin (2007). *Comparing the Logic of EU reporting. Transnational analysis of EU correspondence from Brussels. Adequate Information Management in Europe (AIM) – Working Papers, 2007/4*. Bochum/Freiburg: Projekt Verlag.
- Herkman, Juha (2008). Poliittien viihteellistymistä vai professionalisoitumista? Haastattelututkimus vuoden 2006 presidentinvaaleista. *Politiikka*, 50:2, 87–99.
- Hjarvard, Stig (2008). The Mediatization of Society. A Theory of the Media as Agents of Social and Cultural Change. *Nordicom Review* 29:2, 105–134.

- Holmberg, Jukka (2004). *Etusivun politiikkaa. Yhteiskunnallisten toimijoiden representointi suomalaisissa sanomalehtiutuutisissa 1987–2003*. Väitöskirja. Jyväskylä: University Printing House.
- Juholin, Elisa & Kuutti, Heikki (2003). *Mediapeli. Anatomia ja keinot*. Helsinki: Infor.
- Jyrkiäinen, Jyrki (2008). *Journalistit muuttuvassa mediassa*. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja B50. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Karvonen, Erkki (2008a). Riippumaton toimittaja! Mediasuhteet ja journalistien professionaalinen ideologia. Teoksessa: Pekka Aula (toim.). *Kivi vai katedraali. Organisaatioviestintä teoriasta käytäntöön*. Porvoo: WS Bookwell.
- Karvonen, Erkki (2008b). Poliitikot julkiksina – huomioita viihteellistyvästä politiikkajulkisuudesta. *Tiedotustutkimus*, 31:5, 30–56.
- Koljonen, Kari (2009). Viidestä kulumasta kiinni muutokseen. Toimittajaprofession uusi vaihe ja journalismin avainsuhteet. Julkaisematon esitelmä.
- Kunelius, Risto; Noppari, Elina & Reunanen Esa (2009). *Media vallan verkoissa*. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 112/ 2009. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kunelius, Risto & Reunanen, Esa (2008). Aktivoituvan journalismin aakkosia. *Tiedotustutkimus* 31:2 (Journalismikritiikin vuosikirja), 57–63.
- Kunelius, Risto & Ruusunoksa, Laura (2008). Mapping Professional Imagination. *Journalism Studies* 9:5, 662–678.
- Kunelius, Risto & Väliaverronen, Jari (2009). Vallan näytöksiä vai kriittistä julkisuutta. Journalismi medioitumisen aikakaudella. Teoksessa: Väliaverronen, Esa (toim.). *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 225–247.
- Linsky, Martin (1986). *Impact. How the Press Affects Federal Policy Making*. London: W.W. Norton & Company.
- Luostarinen, Heikki & Uskali, Turo (2006). Suomalainen journalismi ja yhteiskunnan muutos. Teoksessa: Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.). *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus.
- McQuail, Dennis (2000). *McQuail's Mass Communication Theory*. 4th ed. London: Sage
- Meyer, Thomas (2002). *Media Democracy. How the Media Colonize Politics*. Cambridge: Polity Press.
- Miller, David & Dinan, Will (2007). *Thinker, Faker, Spinner, Spy: corporate PR and the assault on democracy*. London: Pluto.
- Nieminen, Hannu; Aslama, Minna & Pantti Mervi (2005). *Media ja demokratia Suomessa: Kriittinen näkökulma*. Oikeusministeriön julkaisuja 11/2005. Helsinki: Oikeusministeriö
- Palmer, Jerry (2000). *Spinning into Control*. London: Continuum Books.
- Pernaa, Ville; Pitkänen, Ville & Railo Erkki (2006). Poliitiikan peleistä mediapeleihin. Teoksessa: Pernaa, Ville & Pitkänen, Ville (toim.). *Poliitikot taistelevat, media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981–2006*. Helsinki: Ajatus kirjat
- Raittila, Pentti; Johansson Katja; Juntunen, Laura; Kangasluoma, Laura; Koljonen, Kari; Kumpu, Ville; Pernu, Ilkka & Väliaverronen, Jari (2008). *Jokelan koulusurmat mediassa*. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A105. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Reunanen, Esa (2003). *Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaisen ja ruotsalaiseen budjettikeskusteluun*. Tampere: Tampere University Press.
- Ruostetsaari, Ilkka (2003). *Valta muutoksessa*. Helsinki: WSOY
- Schudson, Michael (2003). *The sociology of News*. New York & London: W.W. Norton & Company.
- Strömbäck, Jesper (2008). Four Phases of Mediatization: An Analysis of the Mediatization of Politics. *Press/ Politics* 13:3, 228–246
- Strömbäck, Jesper & Nord, Lars W. (2006). Do Politicians Lead the Tango? A Study of the Relationship between Swedish Journalists and their Political Sources in the Context of Election Campaign. *European Journal of Communication*, 21:2, 147–164